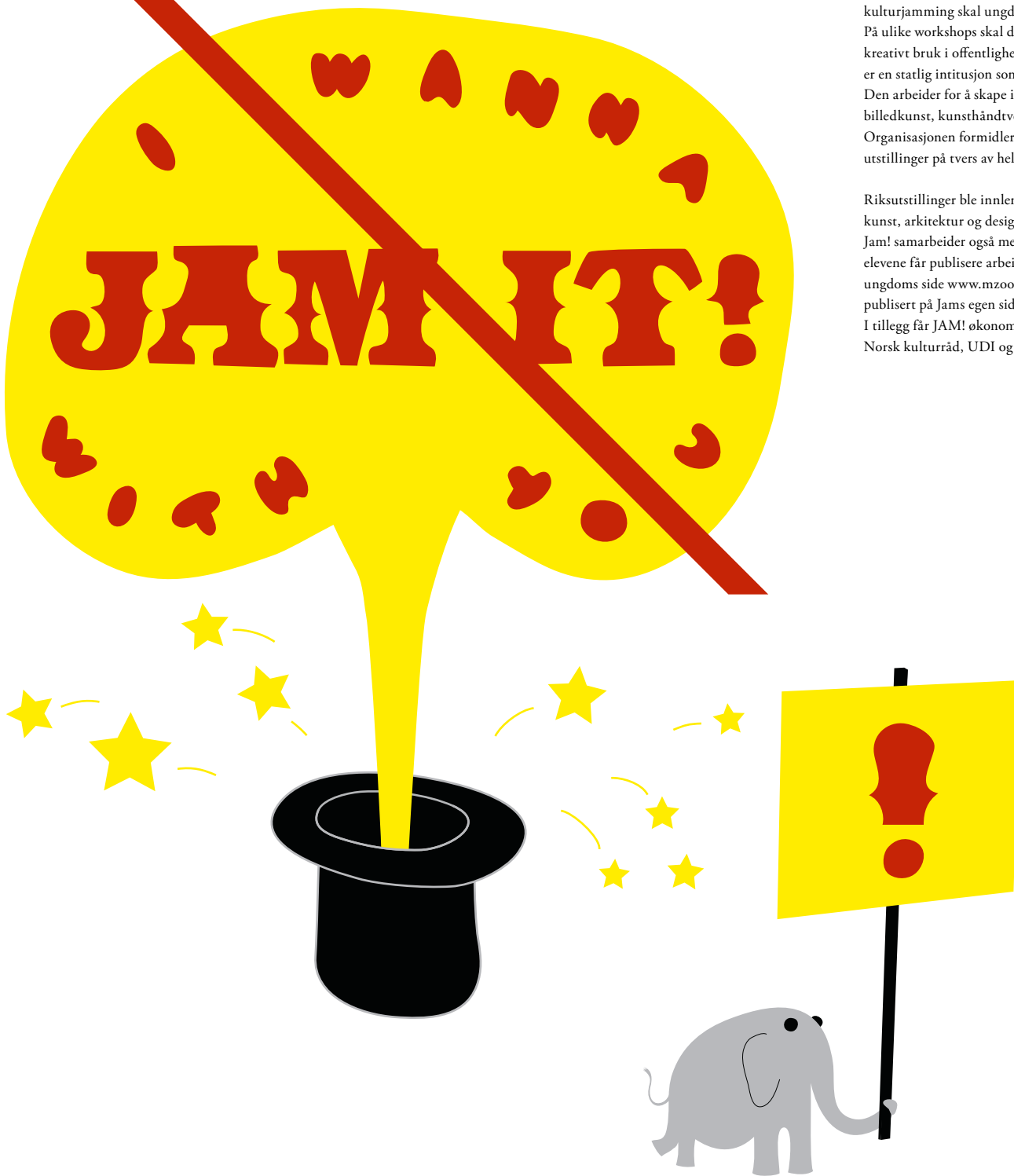

JAM!

er et ambisiøst kunstprosjekt i fri regi av Adbusters Norge. I samarbeid med Riksutstillinger har det blitt det største prosjektet i organisasjonens historie. Med kulturjamming skal ungdomsskoleelever bevisstgjøres. På ulike workshops skal de skaffe seg verktøy til kreativt bruk i offentligheten. Riksutstillinger er en statlig institusjon som går tilbake til 1953. Den arbeider for å skape interesse og forståelse for billedkunst, kunsthåndverk, design og arkitektur. Organisasjonen formidler gjennom omreisende utstillinger på tvers av hele Norge.

Riksutstillinger ble innlemmet i Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design fra 1. juli 2005.

Jam! samarbeider også med Norsk Filminstitutt og elevene får publisere arbeider på deres barne- og ungdoms side www.mzoon.no. Elevarbeider er også publisert på Jams egen side www.blurring.net/jam. I tillegg får JAM! økonomisk støtte fra Fritt Ord, Norsk kulturråd, UDI og Den kulturelle skolesekken.

Jam er kult! Alt vi gjorde var kult, men 3 dager hadde vært bedre da hadde vi fått tid til mer. - KNUT, BJØLSEN SKOLE

Tekst: Martin Johannessen og Camilla Storm

En sølvfarget buss ruller inn på skoleplassen. Ut kommer JAM!ere. Med kulturjammende flombelysning skal offentligheten utfordres. JAM! vekker engasjement og oppfordrer skoleungdom til å tenke og handle selvstendig. Slikt blir det bråk av.

Ståle Stenslie, daværende programsjef i Riksutstillinger, inviterte Adbusters sommeren 2003 til å lage en utstilling. Maria Astrup i Adbusters sendte invitasjonen videre til de andre i nettverket - og endte opp med at de heller ville arrangere workshops på skolene. - Adbusters er et sterkt meningsdannende kollektiv med sosial, politisk og estetisk sprengkraft. De er kontroversielle, og det kontroversielle gir en friksjonsflate som er kreativ og urolig tenkende. I et frittenkende samfunn er denne friksjonsflaten viktig for meningsdannelsen. Nettverket Adbusters er en ikke-homogen meningsmasse som vet å skatte den kunstneriske frihet. Adbusters er et alternativ og et friskt pust i kunsten, sier Ståle Stenslie.

Han peker på at kunst er noe som oppstår i et sosialt rom. - Da jeg kontaktet Adbusters ville jeg ha noe som åpnet mot kunsten uten å være objektorientert. Vi ønsket oss aksjon, live art og sosiale skulpturer, sier Stenslie som nå er dekan for Fakultetet for visuell kunst ved Kunsthøgskolen i Oslo.

Gjennom et ukjent antall møtetimer og kopper med kaffe og te ble prosjektet JAM! klekket ut. Våren 2005 ble de første skolene i Oppland kommune besøkt. Senere har skoler i Vestfold og Oslo fått opplæring i enkel aktivisme, gateteater, gatekunst og mediekritikk. JAM! består av bolkene utstilling, bok, film - og workshop som på flere måter er selve kjernen i

JAM!

-Vi har nok konsum, sier Maria Astrup. Hun vil ikke være med på å gi ungdom enda mer ensretta informasjon som bare skal konsumeres. Hun vil gi metoder og teknikker. Sammen med Tore Ferner er hun

koordinator for JAM! Og med med Riksutstillinger som medarrangør sørger de for at JAM! ruller ut på veiene og inn på skolene rundt om i Norge. Det har ikke vært knirkefritt, men så var det heller ikke meningen. Det som først skapte rabalder var boka som følger prosjektet.

SENSUR

Allerede på testskolen Gulset i Skien i Telemark ble det oppstyr. En mor ved skolen reagerte på bokens innhold. Rektor Tore Andersen reagerer med et lite stykke sensur og ønsker boka trukket tilbake. Det er umulig. Andersen ringer da rektor ved Brandbu ungdomsskole i Oppland, Geir Svingheim, og advarer ham mot JAM!opplegget og JAM!boka. Brandbu skole er den første skolen på turnélista. Svingheim foreslår at JAM! skal kunne bruke boka mens de er der, og at elevene skal kunne bruke så lenge JAM! er på besøk. Men så skal boka leveres tilbake. Sensurspøkelset rasler med rektorale kjøttinger.

JAM! ville ikke vært JAM! om ikke en spontan aksjon ser dagens lys: JAM! ber elevene om å skrive navnet sitt i boka de får utdelt. De forklarer situasjonen om at skolen krever at bøkene skal samles inn. Neste dag får rektor en stor stabel bøker overlevert av JAM!ere med teip for munnen - og oppfordres til å gi elevene en allerede signert gave. Elevene fikk boka i etterkant av JAM!s besøk. Foreldrene ble varslet om dette.

Hvordan kan en bok være så skummel at den blir forsøkt sensurert i et åpent, tolerant og moderne samfunn? Hvorfor er det så skummelt å oppfordre ungdom til å tenke selv?

Anne Horn i Omnipax som gir ut boka mener at enhver form for sensur er uhørt.

- Jeg er generelt totalt mot sensur og som forlagsgiver kan jeg ikke akseptere at denne boken ble unndratt elevene. Sensur på grunn av innhold har jeg bare en ting å si om, at det er uhørt. Boken er kvalitetssikret hos forlaget. Denne handlingen bekrefter JAM!s budskap, sier Horn.

JAM! er med på å visualisere ulike maktstrukturer som ikke er så lett å få øye på av unge mennesker.

En helt vanlig JAM!

Kulturjammning er en kunstform, i følge Ferner og Anne Quale, seksjonsleder for formidling på Nasjonalmuseet. I et brev til rektorer og kulturkontakter ved ungdomsskolene Engebråten, Bjølsen og Haugen i Oslo skriver de: "Kulturjammning leker med kulturelle

uttrykk (i vid forstand) og sosiale normer for å være deltagende i det offentlige rom, for å gjøre et rom offentlig (igjen), for å (gjen)opprette dialog eller for å bearbeide andre kritikkverdige forhold slik som uheldige maktstrukturer, urimelig utestenging, tabuer, sosiale eller politiske forhold.”

Et todagers JAM!-besøk kan se omtrent slik ut:

En sølvfarget buss ruller inn på skoleplassen. Ut kommer JAM!ere. Alle elevene møter i gymsalen eller aulaen. Der vises det en film til inspirasjon. Filmen er en intens “propaganda”-film for kulturjammende tenkning. Den er satt sammen av klipp fra kjente filmer som Matrix og Lord Of The Rings og reklamefilmer. Alt blir vrent. Kjente elementer blir satt inn i nye sammenhenger. Eleven må siden velge hvilket verksted de vil være på. De tyve første får plass.

Klasserommet er annerledes. Stolene står i en sirkel. Alle setter seg. Jammerne holder en kort introduksjon - og verkstedet er i gang. Fra nå av er det elevene selv som driver prosjektet fremover.

Den første dagen blir elevene kjent med ulike verktøy for å ytre seg i det offentlige rom. De fire verkstedene tilbyr forskjellige teknikker og metoder. Resten av dagen finner de ut hva de brenner for, og hva og hvordan de skal gjøre aksjonen. Den andre dagen dannes aksjonsgruppene for de sakene som elevene faktisk vil jobbe med. Det kan være vann i bassenget, mer penger til skolen, for eller i mot McDonalds, urimelige skoleregler, dårlige klasserom, feil bruk av penger eller hva som helst som de er blitt enige om. De kan velge å samarbeide med hvem som helst fra noen av de andre verkstedene. Aksjonen dokumenteres og legges ut på www.mzoon.no. Men det trenger nødvendigvis ikke å munne ut i en konkret aksjon eller demonstrasjon. Det kan like gjerne være rene kunstneriske ytringer, og det kan være gateteater eller tegning med kritt rett på asfalten.

VERKSTED

Det er altså verkstedene som utgjør den kreative kjernen i JAM!
- Vi ville ikke ha en utstilling med en utstillingsleder som reiser rundt. Vi ville ha et workshop-opplegg med minst to ansvarlige personer, sier Astrup. Det endte med over ti som reiser rundt.

- Etterhvert som prosjektet steg frem ble det klart at vi ikke ville pushe ett bestemt tema på elevene. Vi ville heller lære bort teknikker

og la temaet være åpent. Vi lar elevene helt selvstendig bestemme tema, uansett hva det er. Vi er veiledere. Men hvis de velger et tema som er rasistisk vil de måtte vente seg en motkampanje fra vår side, eller vi gjør det klart at vi ikke har lyst til å samarbeide, sier hun.

JAM! har fire typer verksteder - eller workshops: Stuntverksted, gjøresjøl, gatekunst-verksted og medieverksted. Hvert verksted har plass til tyve elever.

Medkoordinatør Tore Ferner forteller om utviklingen.

- Vi ville at utviklingen av prosjektet skulle foregå så åpent som mulig, og at så mange som mulig skulle være med på å påvirke arbeidet. Vi arbeidet etter en plug-and-play modell; Turneen ruller og de ulike kreative teamene skal kunne plugges ut og inn etter behov. Vi endte opp med fire verksteder, sier han.

-Men nå er det på vei til å bli flere. Ting fløt litt en periode og det ble nødvendig å fokusere. Derfor har vi hittil jobbet med fire verksteder.

Hvert verksted ledes av to eller tre personer. Alt i alt er mellom ti og fjorten personer med på turnéen. Den sølvfargede bussen har plass til mange.

På verkstedene jobber de med ytringer i det offentlige rom. Ungdom lever i en verden der inntrykkene stadig blir fler og mer påtrengende. Snart er det ikke en eneste rolig flekk i vårt vestlige univers. Det kjøpes, annonseres og konsumeres med økende aggressivitet.

Ved å bli kjent med og lære seg forskjellige teknikker til å utøve mediekritikk og aksjonisme kan ungdom møte samfunnet og verden med rak rygg. De slipper å bøye seg for reklamens og kapitalens instruksjoner.

- Det ligger en mediekritikk innebygd i metodene som blir brukt, sier Astrup.

På stuntverksted lærer elevene om gateteater og skjult teater, de lærer om levende rollespill (laiv), performance, ulike stunts og dans. På gatekunstverkstedet får de innføring i design, trykk og gatekunst. De jobber med logoer, symboler, men også med T-skjortetrykk, klistremerker, plakater, kritttegning og sjablonger. Hva som blir gjort - og hvordan - er alltid opp til elevene. På gjøresjøl-verkstedet lærer elevene om ett så vidt spekter av aktiviteter som intervensjon og effekter, installasjon, 3D/skulptur, mekking, flyer, pressemelding,

Elever uttaler seg om aksjonen sin:

Aina på Haugen skole, Oslo

Aksjon: "Mer liv på skolen"

Hvorfor?

Skolen er så trist, den ser så grå ut, vi vil ha mer farger. Folk får mer lyst til å være på skolen hvis det er fine farger her og flere aktiviteter.

Virkemidler?

De arrangerte fotball kamp mellom Haugen og Tuft. Med cheerleaders, radio, kommentator og diverse innslag.

Folk på skolen elsker fotball. Vi vil jobbe videre med å få male fotballbingen og skaffe lydanlegg her.

Therese og Lena på Haugen skole I Oslo:

Aksjon: "Vi vil ut av landet"

Hvorfor?

Lærerne engasjerer seg lite i å arrangere en klassetur for oss etter 10 år på skolen. Elevene må engasjere seg. Vi vil få til en tur.

Virkemidler?

Starte elevbedrift der vi jobber inn penger til å reise i felles kasse. Vi har delt ut spørreskjema til lærer. Brukt skuespill/teater i pausen på fotballkampen, da det var mange tilstede.

Kristine på Haugen skole I Oslo:

Aksjon: "Vi vil ut av landet"

Hvorfor?

Alle vil ha en avslutnings tur, det vi trenger er penger.

Virkemidler?

Samle inn underskrifter, elevbedrift der vi kan selge kake, gjøre hagearbeid, alle jobber for en fellespotte til tur.

Miriam Haugen skole i Oslo:

Aksjon: "Likestilling og rettferdighet"

Hvorfor?

Fordi det handler om oss, det angår meg.

Virkemidler?

Jeg har brukt kamera og tatt noen bilder, skrevet en tekst og lagt det ut på www.blurring.net/jam

Maja var med på JAM! på Pungt1, ungdomsklubb i Sandefjord

Aksjon: KultuRus, nei til privatisering av Verdensteateret.

Hvorfor?

Det er det eneste stedet vi kan ha store rusfrie konserter for under 18.

Kommunen vil privatisere, det betyr at vi ikke får samme tilgang til stedet.

Virkemidler?

Vi har laget et brev som vi har levert til kultursjefen. Det er en god og konkret måte å si det vi vil direkte på.

banner, røykeeffekter, pappmaché, mobilt lydanlegg, konsensus og heliumsballonger. På medieverkstedet blir det lagt til rette for arbeid med verktøy for oppretting av egne mediekanaler (internett, radio), dokumentasjon og pressearbeid gjennom tekst, bilde, film og web. Ingen av verkstedene er statiske. De er alltid under utvikling og i endring. Alle verkstedene er basert på selvstendige konsepter der veilederne på hvert verksted har ansvaret for utviklingen og gjennomføringen.

SAMARBEID

Det som i utgangspunktet kunne vært en ambulerende utstilling er blitt til et stort apparat med mange mennesker involvert. Ulike arbeidsformer og arbeidsstrukturer har møttes. Adbusters flate struktur har møtt tradisjonelle organisasjoner som Riksutstillinger, nå en del av Nasjonalmuseet.

Etter som ideene myldret frem ble det klart at de måtte involvere stadig flere mennesker. De måtte ha mer utstyr. For eksempel trengte de en egen buss og det endte med at Tore Ferner tok busslappen i løpet av planleggingstiden.

- Helt fra begynnelsen har Riksutstillinger gitt oss stor frihet til å utvikle konseptet til JAM!. Prosjektet er periodevis under utvikling, både på basis av de mange erfaringene som gjøres underveis og etter

hvert som nye folk kommer inn. Riksutstillinger har støttet oss hele veien både med selve produksjonen og under turneen, både moralsk, praktisk og ikke minst finansielt, sier Ferner.

Nå triller den sølvfargede bussen inn på skoleplassen. Og ut kommer JAM!ere klare for et todagers prosjekt på skolen. Bussen er også en utstilling med bøker, film, ideer og dokumentasjon av ulike stunts og aksjoner.

KICK OUT THE JAMS

Kulturjamming handler om at alle skal kunne skaffe seg kreative verktøy for å (re)agere i offentligheten.

- Det er viktig å oppdage grensene for ting som er vanlig å gjøre. Det er viktig å være kommunikativ. Humor og forundelige ting er bedre enn aggresjon, sier Ferner.

Også balansen mellom aksjoner for eller i mot er jevnt fordelt, mener han. Ungdom er interessert i alt som kan være positivt for hjemstedet. Likevel er det oftest de lokale makthaverne som ordfører eller rektor som er mest skeptisk. Andre, som foreldre, blir bekymret på grunn av spekulasjoner i media.

- Rektor Geir Svingheim på Brandbu ungdomsskole i Oppland

bestemte seg for å ikke la oss dele ut boka, etter en advarsel fra Gulset-rector Tore Andersen, sier Astrup. Han var ellers fornøyd med oss, og ville vurdere å dele ut boka når han hadde fått gått gjennom innholdet. Rektor Bjørn Tollaas på neste skole, Gran ungdomsskole lot oss dele ut boka og støtta oss varmt i pressa, forteller hun videre.

På Stokke ungdomsskole i Vestfold ble det mer bråk. Det resulterte i at en rekke skoler i Vestfold reagerte: Rektorer fra Breidablikk ungdomsskole, Bugården ungdomsskole og Ranvik ungdomsskole avlyste alle sammen etter oppslagene i Tønsberg Blad. Selv om elevenes budskap var mer penger til skolen og til ungdomsfritidshuset. Elevene mente dette var viktigere enn fonténe og ny farge på rådhusetaket.

Kortversjonen av aksjonen er omtrent slik: Elever besøkte rådhuset. De spiller blant annet fotball i gangene. De røyklegger plassen utenfor. Alt dette for å få oppmerksomhet om temaet som altså var mer penger til skolen og til ungdomsfritidshuset. Det ble også demonstrert mot McDonalds.

-Denne formen for aksjoner er fremmed for norsk skole. Jeg forbinder dette mer med politiske aktivister, enn skoleverket. Dette er ikke måten vi ønsker å formidle ytringsfrihet på til elevene, sa rektor Arne W. Gregersen ved Breidablikk ungdomsskole, til Sandefjords Blad (sandefjords-blad.no, 30.10.05)

Enhver rektor og ethvert menneske står selvfølgelig fritt til å være enige eller uenig, til å være for eller mot en sak. Men er det et pedagogisk sjakktrekk å formidle ytringsfrihet ved å nekte eleven den? - Videre får ikke skolen være med i planleggingen eller gjennomføringen av aksjonene. Skolen er ansvarlig for elevene. Når vi ikke får være med, er dette uansvarlig, sier Gregersen.

Et av poengene med JAM! er nettopp at det ikke er skolen som skal bestemme hva elevene skal tenke, men eleven selv. - Rektorene har mye makt og må stå til ansvar overfor mange aktører. Å holde ryggen klar har derfor høy prioritet. Samtidig er det stor forskjell på rektorer. Noen av dem er sporty og liberale. Men alle rektorer er travle, så det er ikke alle som setter av nok tid til å finne ut hva JAM! er, før de av ren uoverveid panikk avlyser, sier Ferner.

Han peker på at en rektors avgjørelse ofte er forståelig med tanke på tidspresset de operer under, men at det av og til likevel bærer preg av vilkårlighet eller uprofesjonalitet.

Stokke-ordfører Nils Ingar Aabol reagerte på JAM! og uttalte til Tønsbergs Blad at "det ikke har noen hensikt å protestere for protestens skyld (tb.no, 21.09.05) - Små steder har nesten ikke noe offentlig rom annet enn lokalavisa og rådhuset, sier Tore Ferner - Kulturjamming utvider repertoaret av hva den enkelte kan gjøre i sitt miljø. At ordføreren i Stokke blir irritert over meningsytringer fra elever er ikke noe jeg beklager!

Til Kulturnytt på NRK P2 (12.10.05) sa rektor Gregersen at "det er vel ikke mer bråk og tull og tøys vi trenger i norsk skole i dag". - Jeg synes det er flaut på rektors vegne, sier Maria Astrup, i en kommentar om at rektor ikke hadde satt seg inn i hva JAM! gikk ut på før samme dag som selve besøket.

Men Tore Ferner og Maria Astrup satte ikke JAM! på veien for å tekkes verken ordførere eller rektorer. De hadde forventet motstand. All utvikling trenger friksjon.

KOKEBOKA

I likhet med inspirasjonsfilmen som vises første JAM!dag er boka et supplement til verkstedene. Boka inneholder forskjellige typer oppslag, både dokumentasjon, oppskrifter, informasjon, problematisering - i tillegg til noen subjektive erfaringer og resonnementer. De inntar alle tydelige posisjoner og oppfordrer leseren til å finne sin egen posisjon i forhold til dem. Målet er å skape diskusjon og refleksjon. Den er illustrert med ulike aksjoner og aksjonsformer. Det er en bok ganske fjern fra konvensjonell læreboklitteratur, men så er det heller ingen lærebok i samfunnsfag.

Helge Hiram Jensen i Adbusters er ansvarlig redaktør og koordinator for bokgruppa. - Boka ble laget med en kolossal dugnad. Mellom 50 og 100 aksjonister prøvde å jobbe direkte-demokratisk. Samtidig

Aksjoner gjennomført under JAM!:

- for disco bowling
  - for ungdomspalass
  - det er for kaldt i klasseromet
  - heis til de som trenger det (rullestol)
  - ja til lue inne eller gardiner
  - hurra for brua! (hurra for hjemstedet)
  - adbusters og svein erik (?) slutt å røyk!
  - nei til nasjonale prøver
  - såpeboblefest i skolegården (Åretta, ingen aksjon)
  - vi vil ha eksperimentrom (Stokke- røykbomber)
  - billigere mat i kantina (Stokke)
  - vi vil ikke ri langs hovedveien (Vear, ikke utført p.g.a. avlysning)
  - Nei til vold mot kvinner!
  - Mer gate lys på Gulset!
  - Vi vil ha JAM! boka!
  - for varmere klasserom på Gran skole.
  - For go-cart og bowling på Gran
  - Mot røyking
  - Ikke kjør så fort!
  - Ikke hogg ned skauen vår!
  - Vann i bassenget / vi vil bade inne
  - Mindre lekser, mer lærdom
  - Vi vil ha McDonalds
  - Mot McDonalds
  - Gratis fotballbane
  - Mot vold mot kvinner
  - Mot vold!
  - Likestilling på skolen
  - Mere basket, mindre fotball
  - Rockeband til ungdomsklubben
  - Gjennføring av fordypningsuka
  - Mot nedleggning av fritidsklubber
  - Flere klesbutikker til Stokke
  - Fritidsklubb/-aktiviteter ved Sel skole -med overrekkelser av modell til folkevalg
  - Teater / "reclaim the streets" på handlesenteret
  - Teater på trikken
  - Løpesedelaksjon for isbar
  - Klistremerkeaksjon for bevisstgjøring om dyrevern/vegetarianisme
  - Tur til utlandet/opprettelse av elevbedrift for å reise penger til formålet
  - Symbolisk avsendelse av George W Bush til verdensrommet
  - For mer penger til skolen
  - Mot privatisering av Verdensteateret
  - Mot mobbing og rasisme
  - Vi vil ut i verden!
  - Mer liv på skolen! aksjon for å få pyntet/male fotballbingen.
  - aksjoner på generalproven Skien, Gulset: gutter i kjoler og jenter i dresser demonstrerer for likelønn og likestilling på kjøpesenteret
  - Hamburgere (og annen varm mat) i kantina!
  - Aksjon mot skolens forbud mot sko innendørs
  - Ikke steng svømmehallen
  - Nei til ubegrunnede regler på skolen (alle deltagerne på den skolen ble med!)
  - Skolebygningen er helseskadelig
  - Gi oss seksualundervisning for det er for sent
  - Ja til røyking
  - Bruk kondom
  - Vi vil få handle på bensinstasjon i friminuttet
  - Radiodebatt om kvinnefotball
  - gateateater om sykkelstier utenfor sentrum,
  - gateateater om for trang ungdomsklubb
  - gateateater om gratis bruk av kunstgressbaner,
  - gateateater hvor man spilte fotball rundt fontena mens to kakser i flosshakk som røykte penger" flytta inn og trilla fotball i gangene på rådhuset. dette likte ikke ordføreren noe særlig.
  - starta bookinggruppe for å lage egne rockekonserter på ungdomsklubben.
  - KultuRus mot privatisering av Verdensteateret.
- Underliggjøring:
 Si "du er unik" til fremmede forbi passerende
 Spille teater på bussen om absurd telefonsamtale med en elektriker
 Piratradio med egne sendinger
 Radiokanalen Bare Sport
 "jack ass"
 utkledd som prester spør hver enkelt på bussen: "er Gud kvinne eller mann?"
 setekontrollører på trikken, ber folk reise seg og tester blant annet spenst i setene.
 gir terningkast. starter diskusjoner med folk og prøver å få med passasjerene på allsang.
 skulle til å danse fredsdans i Tønsberg, fikk ikke forlate skolen.
 "Du er Unik!" Støntet gjentas flere ganger i en times tid på flere busstop

involverte vi eksperter utenfra. Riksutstillinger bidro med penger og gode råd, mens forlaget Omnipax hjalp oss med språket og trykningen. Fordi vi har så mange forskjellige skribenter, så er også boka svært åpen for å brukes på mange forskjellige måter. Slik har vi unngått å drive med propaganda for ett bestemt syn, sier han.

- Boka har saklige argumenter for demokrati, ulydighet, økologi og deltagelse.

Artiklen om sivil ulydighet signert Hiram Jensen har imidlertid vakt noen sterke reaksjoner. Under overskrifter som "Håndbok i hærverk" klarte leder i FrpU å si: "Jeg synes det er hårreisende at mine skattepenger skal gå til å lære opp ungdom til hærverk og kriminalitet. Dette er en håndbok i hærverk." Lederen i Unge Høyre presterer denne uttalelsen: "Det er ikke det man trenger å bruke 360 000 kroner og skoletiden sin på". ("Kulturnytt", NRKP2, 07.04.05). Støtten totalt for perioden 2004-2006 er nå 1 200 000.

- Sivil ulydighet utfordrer makta. Hiram Jensens artikkel om sivil ulydighet slår fast følgende:
1. Aksjonen bryter en lov.
  2. Aksjonen er offentlig: oppmerksomheten er poenget. Husk å tipse journalistene.
  3. Aksjonen er ikke-voldelig. Ulydighet er anti-vold: på sikt nøytraliserer den voldsmakten.
  4. Aksjonistene må være helt sikre på at både mål og middel er moralsk forsvarlig.
  5. Aksjonistene må vite at de risikerer straff fra maktapparatet.
  6. Det kan være lurt å ha et konkret mål om å endre konkrete lover eller vedtak.
  7. Det er lurt å forsøke alle lovlige metoder først, da får dere mer respekt blant folk.

Side 48 : I wanna JAM IT! with you

I JAM! får elevene kjennskap til dette i kontrollert form. Tore Ferner forteller om elever med rik fantasi - de kommer selv på aksjoner som er sivilt ulydige. Det er ikke det de trenger hjelp til. JAM! presenterer et opplegg for å håndtere dette slik at man oppnår samme effekt, men på lovlig vis. - Det er lov å være smart, slo Ferner fast overfor en journalist i Sandefjords Blad.

Helge Hiram Jensen mener at enkelte har møtt JAM! med et fanatisk korstog.

- De leser JAM!-boka slik Fanden leser Bibelen. Artikkelen "Sivil ulydighet" gir bakgrunnsinfo og saklige argumenter for hvorfor ulydighet noen ganger kan være et riktig virkemiddel. Ingen av motstanderne våre har møtt argumentene våre med motargumenter. De har bare drevet tabloid propaganda. Hvis de prøvde å argumentere mot den teksten, og samtidig mot teksten "Hullete demokrati", så ville de fort komme til å lukke munnen. Da ville de oppdage at deres eget krav om å sensur er anti-demokratisk, sier han.

Ståle Stenslie derimot savner reaksjoner på boka.

- Boka har ikke sprenget konvensjoner. Det er en viktig bok, men den er blitt for skikkelig. Den burde ha vekket oppsikt i kunstmiljøet. Kanskje det burde lages en aksjonsbok nr. 2 som sier imot egne meninger, spør Stenslie. - Man kan bli for konform i sin ukonformitet.

Hiram Jensen er ikke enig med Stenslie i at boka er blitt for skikkelig og begrunner det med at de har ulikt kunstsyn.

- Stenslie liker å skape oppsiktsvekkende provokasjoner, men jeg synes provokasjon er kjedelig hvis det skal være et mål i seg selv, svarer han.

Bokredaksjonen var mer opptatt av å åpne rom for dialog mellom forskjellige erfaringer. Hiram Jensen understreker at uenighet ikke er noe hinder for samarbeid.

- Stenslie og vi er uenige om målsettingene. Likevel kan han og vi gjerne gå inn i en taktisk allianse om å gjøre ting som det er felles interesse om, akkurat som forskjellige politiske partier allierer seg for å få gjennom enkeltsaker.

-JAM! har fått mye rart til å skje. Mange reaksjoner var uventet, og noe har synliggjort maktforhold i samfunnet. Det er meste er dokumentert, og jeg mener alt dette bør stilles ut i en bok, en sluttrapport fra det digre aksjons-forsknings-kunst-prosjektet JAM!, sier han. -Nasjonalromantikerne bygde nasjonalfølelse, JAM! danner deltagerdemokrati, konkluderer Hiram Jensen.

Kulturjamming er et nyttig multifunksjonelt redskap som kan føre latent irritasjon over i konkret handling. - I Vestfold tror jeg elevene våre benyttet anledningen til å provosere en lokal elite. Elevene i Stokke demonstrerte mot at de måtte begynne å betale for å bruke kunstgressbanen, bare for at kommunepolitikere skulle få råd til nytt kobbertak på rådhuset. Elevene engasjerte seg i kommunal

budsjettering, og brukte den eneste påvirkningskanalen ungdommen har, nemlig støy og karneval. Det var naturlig at den lokale eliten reagerte skarpt, siden ungdommen agerte mot ekte urettferdighet, sier han.

FpU tolker det altså dithen at å reagere i det offentlige rom er det samme som hærverk.

- Når vi har fått reaksjoner fra Unge Høyre og FpU, er det åpenbart at de ikke har gidde å sette seg inn i hva vi driver med. De ser bare at vi er kritiske til nyliberalismen, og derfor tror de tydeligvis at vi er like autoritære som gammelsosialistene. Og gammelsosialistene elsker oss fordi nyliberalistene hater oss, men JAM! er verken nyliberalister eller gammelsosialister, men har mye til felles med nysosialismen i Attac og gammelliberalismen i Venstre, mener Hiram Jensen.

IKKE BARE SITRONER

Ikke alle er sure. Rektor ved Åretta ungdomsskole i Oppland, er meget positiv til JAM! selv om det har gjort livet som rektor mer brysomt.

- Det har bidratt positivt til å sette samfunnsengasjement på dagsorden. Når det gleder saken om vann i bassenget, så ringte de til skolesjefen og forlangte å få snakke med han. De ga seg ikke før de hadde et opptak på bånd hvor han garanterte at de ble vann i bassenget. Det har de konfrontert meg med senere, at de har dokumentasjon på dette. Det ble vann i bassenget. (Kulturnytt, NRK P2, 04.10.05)

Kulturjamming utfordrer det bestående. Ungdommens engasjement har aldri hatt som mål å tekkes autoriteter. Som vår tids troll er samfunnskontroll det aller styggeste - og det med flest hoder. Den vestlige verden utsettes for daglige angrep av videoovervåking og elektronisk registrering. Med kulturjammende flombelysning kan ungdom slå sprekker på sosial ubalanse og sosial urettferdighet. De kan sette spørsmålstegn ved den økende statlige og private "registreringsiveren" ved å blende overvåkingen. Et sunt samfunn har ikke behov for kontroll. Et sunt samfunn er derimot avhengig av mennesker med evne til å foreta kreative handlinger og valg. JAM! vekker slikt engasjement og oppfordrer skoleungdom til å tenke og handle selvstendig.

Når dette leses planlegger rastløse JAM!ere vårens skoleturné på nye ungdomsskoler. Og den sølvfargede bussen vil igjen rulle inn på skoleplassen.

Hvis ikke en overarbeidet rektor får panikk.

Verkstedsvæilederne i Jam! er:

Aktivister, billedkunstnere, dansere, designere, dramapedagoger, filosofer og graffitikunstnere, skuespillere, sosiologer, rollespillere, filmregissører og religionshistorikere; antropologer, festivalarrangører, musikere og førskolelærere; buddhister, taoister, okkultister og hare-krishna; hackere, nerder, sveisere og buss-sjåfører; fengselsfugler, anarkister, pønkere, sosialantropologer, sportsfolk og lydteknikere; arbeidsledige, gjøglere, bønder, og byfolk, tekstkonsulenter, utlendinger, lesber, syklistere, språkfilosofer, poeter, og folk som nekter å bli puttet i en bås.

En verkstedsveileder kommer til orde:

Ellinor:

-Hva vil du formidle til elevene?

Elever i den norske skolen blir, fra de er veldig små, regelrett hjernevasket til å stole på autoriteter, til å ta disse autoritetenes ord for fakta, og til å tro at reglene som omgir dem er rettferdige, nødvendige og naturlige. I kontrast til dette ønsker jeg å formidle at alle regelverk vi foholder oss til er konstruerte, at det ikke finnes ett faktasvar, men tusenvis av alternative måter å tolke de fleste saker på, og jeg ønsker å få dem til å sette spørsmålsteget ved "virkeligheten" og regler de oppfatter som naturgitte. Jeg tror jeg kan å hjelpe dem å tenke på rom og mennesker som omgir dem på en annen måte enn de er presset til å gjøre normalt i hverdagen sin, og slik bidra til å frigjøre dem til å tenke annerledes også om maktstrukturer og eierskap til rom i samfunnet som sådan.

Elevene lærer at skolen ikke er deres til å bestemme over, og at konformitet og angiveri lønner seg.

Jeg ønsker å formidle til elevene at alle offentlige rom tilhører dem, at skolen er eid av staten og staten i bunn og grunn er deres: slik kan man også tolke skolen som et offentlig rom som de har rett til å kreve eierskap og kontroll over. Jeg ønsker å lære dem om solidaritet, alternative strategier for ytring i det offentlige rom og for samhandling

med medmennesker.

Ikke minst blir de fleste elever aldri presentert for noen alternative måter å ytre seg politisk på: parlamentarismen fremstilles som den eneste kanalen for politisk innflytelse.

Elevene vi snakker med på skolene vi besøker er under stemmerettsalder, og mange av dem er frustrerte fordi de ikke har noen kanaler å ytre seg gjennom: i kurset jeg holder er det viktig for meg å gi elevene inspirasjon til å ytre seg på alternative måter, og vise dem kreative og høylytte måter de kan snakke til offentligheten på.

- Hva har dere gjort helt konkret?

Utgangspunktet for gruppen jeg jobber med har vært hvordan man kan bruke det offentlige rom til å snakke til medborgere, og hvordan man kan manifestere sitt eierskap til offentlige rom med kreative, tydelige metoder som ikke fremstår som ikke-truende for utenforstående.

Vi lærer blant annet elevene å bygge mobile lydanlegg, å lage flyere og bannere, å forholde seg til pressen på en gjennomtenkt og varsom måte, og å lage installasjoner av ting man de kan finne i lokalmiljøene sine. Mye av tiden i kurset går til å snakke om deres ytringsfrihet og -mulighet, og om hva de er interessert i, savner eller ønsker seg mer av i hverdagen sin og i verden omkring seg. Jeg ønsker ikke at de skal si de samme tingene som meg, men at de skal lære å bruke de virkemidlene som jeg har funnet effektive.